

Barn henlagt i Østerild

af Svend Sørensen og Niels Vestergaard Larsen

Artiklen behandler en retssag fra 1663, da en kvinde blev dømt for at henlægge sit barn ved et hus i Østerild.

Mette hed hun, pigen, der i 1663 blev ført frem på herredstinget i Hillerslev. Søren Jensen hed herredsfogeden, der skulle dømme hende. Skriveren bogstaverede hans fornavn Søfren og omtaler ham som »Dommer til Hillerslef Herridtsting«. Efter Mettes navn skrev han Ollufsdatter. Det står at læse i bilagene til Dueholm, Ørum og Vestervig Amters Jordebogsregnskab.¹ Først i 1793 fik området betegnelsen Thisted Amt.

Under retssagen skrives der mest om Mette, men det betyder ikke, at Søren Jensen er helt ukendt for os. Han boede på gården Kanstrup og blev herredsfoged allerede omkring 1620, et embede han besad indtil året før sin død i 1667. Mette stod altså foran en ældre herre, der var blevet enkemand allerede i 1643. Da kirken i Hillerslev blev restaureret i 1910, fandt man under kirkegulvet to egetræsrammer med gravskrifter over Søren Jensen og hans kone.² Efter en nærmere undersøgelse blev de igen nedlagt under gulvet.

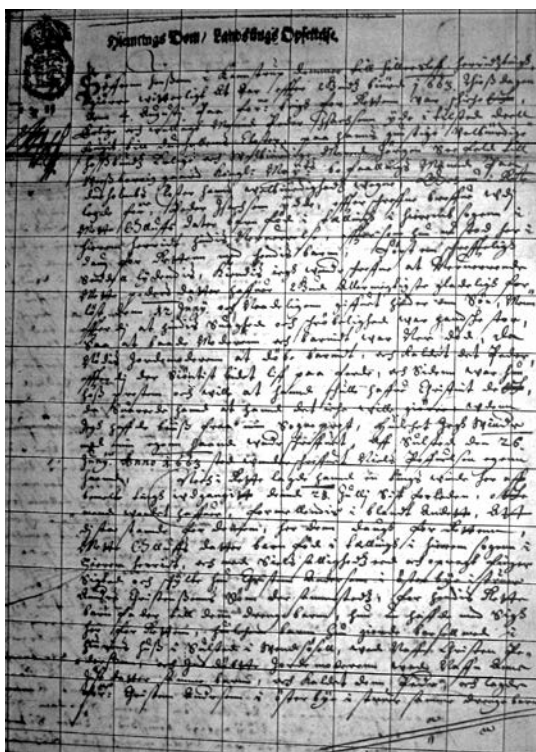
Sørens og Mettes møde fandt sikkert sted under åben himmel, som det var sædvanlig dengang. Hillerslev var et selvstændigt herred med eget tingsted i Hillerslev. I 1687 blev Hillerslev og Hundborg herreder lagt sammen og fik tingsted ved Møgelhøj i Bavn nordvest for Thisted. 30 år senere flyttede tingmøderne til Thisted.

Af sagen fremgår det, at Mette Ollufsdatter var barnefødt i Telling i Hjerm sogn mellem Struer og Holstebro. Det første tingmøde om hendes sag blev afholdt i Hillerslev tirsdag

d. 28. juli, men vi følger referatet fra det andet tingmøde tirsdag d. 4. august 1663. Med sig havde Mette sin syv uger gamle søn, ham det hele drejede sig om, ham hun havde lagt uden for et hus i Østerild.

Rettergangen

Sagen mod Mette Ollufsdatter var rejst af Jørgen Seefeld til Visborggaard, kgl. majestæts

Indledningen til dommen ved herredstinget.

befalingsmand på Dueholm Kloster. Han mødte dog ikke selv op i Hillerslev. Det gjorde delefogeden til Dueholm Kloster, Peder Ifversøn Yde i Tilsted. På mødet d. 4. august fremlagde han afskrift af et brev, hvor det fremgår, at Mette fødte en søn d. 12. juni. Hendes svaghed og skrøbelighed var ganske stor, så både hun og barnet var døden nær. Jordmoderen var derfor nødt til at døbe barnet, »effterdi der siøntes lidet Liff paa ferde.« Han fik navnet Peder. Den stedlige præst ville dog ikke »christne« barnet uden en attest fra hendes sognepræst.

Efter fremvisningen af brevet fremlagde Peder Yde vidneforklaringen fra det forrige retsmøde. Her havde Mette Ollufsdatter »med sin Salligheds Æed och oprachte Fingre« beskyldt Christen Andersen i Østerby i Struer for at være far til barnet, som var undfanget i hans fars hus. Barnet gjorde hun barsel med i sin søns hus i Sulsted i Vendsyssel. Derefter hedder det i vidneforklaringen, der her gengives ord for ord, men i nutidig stavemåde:

»Og berettede hun, at samme barn er nu på fredag førstkommende syv uger gammel og er endnu ikke kristnet. Og en fredag morgen i dagningen, nogle uger siden, bar hun samme barn til Østerild og lagde denne uden til et lidet huses vinduer og gik fra den og skjulte sig nogen stund i noget rug, og om anden dags aften gik hun igen til samme hus og tog hendes barn til sig igen, eftersom de der i huset havde indtaget samme barn til dem.«

Efter fremlæggelsen af vidneforklaringen spurgte Peder Yde, om Mette kunne tilslutte sig formuleringen, og hun svarede, at den »i alle Maader i Sandhed er.«

Af denne forklaring kan man udlede, at Mette fortrød, at hun havde givet sit barn fra sig. Det brev eller snarere seddel, som Peder Yde havde fremlagt, havde hun hæftet på barnet som en form for fødselsattest, da hun lagde det fra sig i Østerild. Sedlen havde hun

fået Niels Poffuelsen i Vust til at skrive. For det gav hun ham otte skilling og bånd til et par hosebånd. For at give sedlen ekstra troværdighed er den dateret Sulsted d. 26. juni, hvor barnet var født, selv om den altså var skrevet i Vust. Mette vedkender sig med andre ord moderskabet til barnet, dog med den begrænsning, at hun optræder under navnet Mette Pedersdatter i brevet.

Herefter fremlagde Peder Yde en kopi af en kongelig forordning udstedt af Chr. d. 4. i 1647. Kongen havde erfaret, at et par kvinder havde behandlet deres børn syndigt og uforsvarligt, endog »værre end Bæster.« Forordningen skelner mellem tre grader af denne type forbrydelse. Hvis nogen anbringer sit barn på vild mark, hvor ingen formodes at komme, så skal hun have sit liv forbrudt, selv om barnet findes i live. Hvis barnet derimod lægges på marken ved alfarvej eller så nær byen, at folk lettere finder barnet, »da straffis det Qvindfolch sligt gjør til Kagen, och brændis paa Kinden, paa det saadant unaturlig Moder kand vorde allesteds bekiendt.« Men lægges barnet i huse eller i byer, hvor det straks kan reddes af folk, er straffen alene kagstrygning (piskning).

Med udgangspunkt i denne forordning krævede Peder Yde nu, at Mette Ollufsdatter blev straffet med kagstrygning. Efterfølgende erklærede hun, at hun vel vidste, hun havde forset sig. Herefter kunne herredsfoged Søren Jensen uden større betænkning afslutte mødet med følgende dom:

»Efter forberørte Leilighed vide jeg icke Andet derom at kiende end at forneffnte Mette Ollufsdatter bør joe for forneffnte Gierning at lide och straffes til Kagitt.«

Kagstrygning

Engang var korporlig afstraffelse en vigtig del af dansk retspleje. Den almindeligste

*Kagstrygning med »ni-
halet kat«. Illustration
fra Salzmans: »Den
menneskelige Elendig-
hed«, oversat fra tysk
1797.*

form var kagstrygning, der ikke har noget med bagning at gøre. En *kag* var en pæl, en skamstøtte, som den dømte blev lænket til. *Strygning* er en gammel betegnelse for piskning eller prygl – hvis man er uheldig, kan man stadigvæk få stryg! »Hver by i riget, den være sig nok så ussel og ringe, havde sin egen kag,« skriver Hugo Matthiessen i bogen *De Kagstrøgne* (1919).

Piskningen blev foretaget med ris (tynde grene eller kviste). Der blev brugt ni ris, som hver blev brugt tre gange, altså i alt 27 slag. Kagstrygningen forsvandt ud af domspraksis omkring 1840, men fik senere en pendant i pryglestraffen, der blev indført med prygleloven i 1905. Den blev ophævet igen allerede i 1911, og derefter eksisterede prygl kun som disciplinærstraf i straffeanstalterne. Skolernes revselsesret blev først afskaffet i 1967, forældrenes 30 år senere.

Kagstrygningen af Mette Ollufsdatter var forbundet med udgifter for amtet, og det er grunden til, at regnskabet er havnet som bilag i amtets arkiv. Dengang regnede man i rigsdaler, hvor én rigsdaler var 96 skilling, og en mark var 16 skilling. Langt den største udgift var til mestermanden, der fik tre rigsdaler for at eksekvere dommen. Det var en pæn sum i 1663, noget der anskueliggøres af de øvrige udgifter. Sigtelsen kostede 20 skilling, og dommen med papir og skriverløn beløb sig til to mark og fire skilling. Endelig fik herredsfogeden udbetalt 20 skilling.

Niels Vestergaard Larsen

Født 1940. Lokalhistoriker og aktiv landmand indtil 1995.

Noter

1 Fra Dueholm, Ørum og Vestervig Amters Jordebogsregnskab 1664/65 (3612). Rigsarkivet. Afskrift ved Niels Vestergaard Larsen efter foto af Knud Haaning Andersen.

2 I Historisk Årbog 1912 s. 12 kan man læse de to indskrifter. Søren Jensens havde følgende ordlyd: »Anno 1667 Januar døde salig Søren Jensen som BVODE (boede) I KAMSTROP. Gud give Hannem en Gledelig OPSTANDELSE med Alle Guds Udvalde Amen.«